

UNIVERSITEIT

Donald Loose, *De universiteit. Een leerschool in humanisering*. Nijmegen (Annalen van het Thijmgenootschap 104-4), Valkhof Pers, 2016, 140 p., ISBN 9789056254612, 15.95 €

De Vlaamse filosoof, Donald Loose, emeritus hoogleraar van de Erasmus Universiteit Rotterdam en voordien docent aan de Universiteit Brabant (Tilburg), is de auteur van een diepzinnig essay over de betekenis en opdracht van de universiteit ‘als leerschool in humanisering’. Dit essay is lezenswaardig en de opzet lovenswaardig. Ik kan alleen maar hopen dat vele betrokkenen het geduld opbrengen om Looses niet altijd gemakkelijke geschrift grondig te lezen en bovendien de moed op te brengen er de lessen uit te trekken. Het boek nodigt immers uit tot discussie.

Maar tussen droom en daad... Zeker niet alle academici – al dan niet buiten de universiteitsinstellingen werkzaam – willen hun universiteit zien zoals Loose die voorhoudt als hij schrijft: ‘Het gaat in de universiteit altijd om meer dan de universiteit. Het gaat om het behoud van de niet inneembare open plaats van de vrijheid en de waarheid, een plaats die van allen is en daarom van niemand. Het gaat dus altijd ook om de randvoorwaarden van de democratie en om de vrijplaats van de vrije meningsuiting in de *civil society*. Het gaat om de communicatie van docenten en studenten om het verkennen en vrijwaren van dat eiland van redelijkheid in een oceaan van emoties, geweld en macht’ (131-132).

Donald Loose weet dat de universiteit waarvan hij droomt er niet echt is. Hoewel hij zijn essay niet in de zoveelste jammerklacht over de teloorgang van de academie wil laten uitmonden, ontsnapt hij niet aan het herformuleren van de aloude kritiek. In de bestaande universitaire instellingen vindt hij hier en daar nog wel iets terug van zijn ideaaltype – dat overigens niet alleen *zijn* ideaaltype is, maar ook het model dat velen in de oprichting van de *Bildungs*-universiteit voor ogen heeft gestaan. Anderen hopen echter dat de mensheid dit model zo vlug mogelijk vergeet omdat die intellectueel en wetenschappelijk te vrijblijvend en dus achterhaald zou zijn. De universiteit is nu eenmaal een instelling, vandaag zelfs een bijzonder dure instelling, met een grote personeelsbezetting betaald met gelden van de gemeenschap en verder zwaar gesubsidieerd door de privé en publieke instanties. Bijgevolg zijn er talrijke belangengroepen die een vergaande controle willen uitoefenen of nog meer: via een loodzware administratie bepalen wat in een universiteit kan en niet kan, mag en niet mag. De tijd dat een verlichte vorst met artistieke, culturele en intellectuele ambities *zijn* universiteit op touw

zette is lang voorbij. Hoogstens is er hier en daar nog een privé-organisatie of een mecenas die een mini-universiteit opricht of die in het kader van een bestaande (en welwillende) universiteit een bijzondere leerstoel kan installeren. Ook dit gebeurt marginaal in onze contreien, maar komt frequenter voor in de Verenigde Staten. Over het algemeen zijn de Europese universiteiten ofwel aangelegenheden van de overheid ofwel instituties die zonder een forse dotatie van de overheid niet zouden overleven.

De auteur bouwt zijn essay op in het perspectief van de drie beroemde vragen die Kant zich heeft gesteld. Ze dateren uit de achttiende eeuw, maar blijven geldig voor een levendig intellectueel leven: Wat kan ik weten? Wat moet ik doen? Wat kan hopen?

Vandaag antwoorden de universiteiten op de eerste vraag met het programma van de wetenschappelijkheid door onderzoek en onderwijs. Wat we echt kunnen weten vinden we terug in de uitbouw van de biologie, de chemie, de natuurkunde – vaak voorgesteld als exacte wetenschappen. De universiteiten zeggen verder dat we ook een antwoord vinden in de wetenschappelijk onderbouwde kennis van de aardbol, van de geschiedenis van mens en dier, de psychologie en de sociologie. De zelfde academische instelling vertelt wat we kunnen kennen over het menselijk lichaam en zijn ziekten, over zijn economische behoeften en planning, over recht en wetgeving. De universiteiten stellen dus een enorme inventaris op van wat de mens als in deze aangelegenheden als systematische kennis heeft verzameld. Die zelfde universiteit mikt ook op een kritische taak. Er bestaat nog steeds een heel kleine faculteit filosofie die (helaas) in de eerste plaats door kennisleer gedomineerd wordt.

Wat vangen de universiteiten aan met al deze kennis? Kennelijk mogen de studenten ideologisch niet in de kou blijven staan. Bijgevolg willen zij enige oriëntatie bieden om het loutere weten te overschrijden door ook ruimte te geven aan politieke filosofie, vrouwenstudies, ecofilosofie. De traditionele faculteit theologie (of godgeleerdheid) is marginaal geworden, maar in de bijzondere universiteiten toch niet helemaal verdwenen als ze is ingelijfd in het ruimere kader van de religiewetenschappen.

Voor Donald Loose kan de universiteit slechts haar eigen doelstelling en taak pas echt in de praktijk brengen als zij de vraag onderhoudt naar de mens in de context van de reële leefwereld en een gedegen inzicht in de mogelijkheden voor de mens: zij bieden in de normatieve zin van het woord ‘humaniserende cultuur’. Bijgevolg kan de universiteit, kan eigenlijk geen enkele academicus met een universitaire opdracht, de vraag naar het dwingend handelingsperspectief uit de weg gaan. Ontbreekt dit perspectief dan biedt deze instelling van Hoger Onderwijs niet het

geestelijk basismateriaal voor het vertrouwen dat onmisbaar is voor een echte toekomst. In dit vertrouwen moeten we blijven investeren, maar dat kan niet alleen met geld, maar in de eerste plaats met de vrije ruimte die men de wetenschappers als intellectuelen gunt. Dat moeten we blijven proberen, stelt de auteur in zijn epiloog, waarbij hij T.S. Eliot citeert: 'For us, there is only the trying. The rest is not our business' (133). Loose weet dat hij als filosoof niet meer vermag en dat aan vragen stellen hoe dan ook een einde komt.

Jacques DE VISSCHER (Sint-Denijs-Westrem)